

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ»

КИЇВСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 5

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Губанова Тамара Олексіївна, доктор юридичних наук, професор, директор Фінансово-правового коледжу, Україна

Хуан Карлос Риофрйо Мартінез-Виллалба, доктор юридичних наук, професор, декан факультету права, Universidad de Los Hemisferios, Еквадор

Сибіга Олександр Миколайович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

Нестор Віталій Романович, доктор юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна

Малетич Михайло Михайлович, доктор юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна

Губанов Олег Олександрович, доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

Мінченко Дар'я Анатоліївна, кандидат юридичних наук, магістр Лондонського університету Queen Mary, адвокат, доцент кафедри цивільного права, начальник відділу міжнародних зв'язків Національного університету «Одеська юридична академія», Україна

Воробей Петро Адамович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», Україна

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Приватного вищого навчального закладу «Фінансово-правовий коледж»
3 липня 2024 р., протокол № 7

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення № 1909 від 30.05.2024 року.

Журнал включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України
зі спеціальності 081 – Право на підставі Наказу МОН України
від 23.12.2022 № 1166 (додаток 3)

Офіційний сайт видання: journals.fpk.kyiv.ua/index.php/kyivlawjournal

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ЗМІСТ

АДМІНІСТРАТИВНЕ, ФІНАНСОВЕ, ПОДАТКОВЕ ПРАВО

Березневич Олексій Васильович

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ НАДАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....7

Будзан Леся Дмитрівна

УЧАСТЬ ОМБУДСМЕНА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ
В УМОВАХ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....15

Кравченко Олександр Сергійович, Павленко Людмила Володимирівна

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗДІЙСНЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....23

Кравченко Михайло Георгійович

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ЗАСАДА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ДЕРЖАВИ.....29

Миронов Дмитро Миколайович

ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У НАФТОГАЗОВІЙ ГАЛУЗІ:
НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ.....36

Поліщук Денис Олександрович

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ....43

Поліщук Олександр

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ МІНІМАЛЬНИХ ЗАПАСІВ НАФТИ
І НАФТОПРОДУКТІВ.....53

Ребченко Ігор Михайлович

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УМОВАХ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....61

Севастьяненко Олена Володимирівна, Гервасовська Анна Вікторівна

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ.....68

Чернишова Валерія Юріївна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ75

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Якових Євген Володимирович

ЕЛЕМЕНТИ КОНВЕНЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....82

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

Волинець Інна Павлівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ «ПАТЕНТНОЇ УВ'ЯЗКИ» ("PATENT LINKAGE")
ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....90

Глиняна Катерина Михайлівна

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОГО І СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ДИТИНИ
В ПРОЦЕСІ ЙОГО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....97

Приходько Микита Сергійович

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА ПРИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ШЛЯХОМ ПОДІЛУ ТА ВИДІЛУ103

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

Махмурова-Дишлюк Олена Петрівна

ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ,
СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН
В УМОВАХ ВІЙН ТА ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ.....113

Мікічурова Ольга Володимирівна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА FATF
У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ119

Невара Лілія Михайлівна, Черенок Юлія Євгеніївна,

ЗАХИСТ ПРАВ МЕНШИН ЛГБТІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....126

CONTENTS

ADMINISTRATIVE, FINANCIAL, TAX LAW

Bereznevych Oleksii

ADMINISTRATIVE LAW STATUS OF ENTITIES PROVIDING
ADMINISTRATIVE POLICE SERVICES IN UKRAINE.....7

Budzan Lesiia

PARTICIPATION OF THE OMBUDSMAN IN THE ADMINISTRATIVE PROCESS
UNDER THE CONDITIONS OF PROTECTING NATIONAL SECURITY15

Kravchenko Oleksandr, Pavlenko Liudmyla

IMPROVEMENT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF IMPLEMENTATION
OF GENDER POLICY IN UKRAINE.....23

Kravchenko Mykhailo

THE RULE OF LAW AS A BASIS FOR THE FUNCTIONING OF THE DIGITAL STATE..... 29

Myronov Dmytro

FUNDAMENTALS OF STATE POLICY OF UKRAINE IN OIL AND GAS INDUSTRY:
NORMATIVE REGULATION.....36

Polishchuk Denis

LEGAL ENSURING THE ACTIVITIES OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE
DURING THE LEGAL REGIME OF MARTIAL STATE.....43

Polishchuk Oleksandr

THEORETICAL AND LEGAL BASIS OF CREATION MINIMUM STOCKS OF OIL
AND OIL PRODUCTS.....53

Rebchenko Igor

THE PRINCIPLES OF THE RULE OF LAW IN THE CONDITIONS
OF PROTECTING NATIONAL SECURITY.....61

Sevastyanenko Olena, Hervasovska Anna

FEATURES OF CREDIT RISK INSURANCE.....68

Chernyshova Valeriia

NORMATIVE AND LEGAL REGULATION OF LEGAL RESPONSIBILITY
OF PUBLIC SERVANTS IN UKRAINE.....75

CRIMINAL PROCEDURE, CRIMINOLOGY, INVESTIGATIVE ACTIVITY

Yakovykh Yevhen

ELEMENTS OF THE CONVENTIONAL MECHANISM FOR THE PROTECTION
OF PROPERTY RIGHTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS.....82

CIVIL AND ECONOMIC LAW AND PROCESS

Volynets Inna

LEGAL REGULATION OF PATENT LINKAGE IN PHARMACEUTICALS:
EXPERIENCE FROM FOREIGN COUNTRIES.....90

Glyniana Kateryna

CORRELATION OF THE LEGAL AND SOCIAL STATUS OF THE CHILD IN THE PROCESS OF HIS SOCIALIZATION AS A SUBJECT OF CIVIL LAW.....97

Prykhodko Mykyta

SPECIFICS OF LEGAL SUCCESSION IN THE REORGANIZATION OF JOINT-STOCK COMPANIES THROUGH SPLIT-UP AND SPIN-OFF.....103

INTERNATIONAL LAW AND COMPARATIVE LAW

Makhmurova-Dyshliuk Olena

ISRAEL'S EXPERIENCE IN ADMINISTRATIVE LAW SUPPORT OF THE RIGHTS, FREEDOMS AND LEGITIMATE INTERESTS OF CITIZENS AMIDST WARS AND MILITARY CONFLICTS.....113

Mikichurova Olha

INTERNATIONAL LEGAL COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND FATF DURING MARTIAL LAW.....119

Nevara Liliia, Cherenok Yuliia

PROTECTION OF THE RIGHTS OF LGBTI MINORITIES DURING ARMED CONFLICTS.....126

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.137:347.23

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2024-5.11>

ЕЛЕМЕНТИ КОНВЕНЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Якових Євген Володимирович,

аспірант кафедри кримінального процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0009-0000-2670-6501

У даній статті розкрито термінологічно-понятійний апарат та зміст конвенційного механізму захисту права власності особи у кримінальному провадженні на основі аналізу його ключових елементів (матеріально-правової та процесуально-правової складових). У зв'язку із швидкими темпами розвитку міжнародного конвенційного права, національні законодавства держав-учасниць Конвенції про захист прав та основоположних свобод потребують правового узгодження, зокрема у сфері захисту прав і свобод людини у кримінальному процесі. Україна не є винятком. Так, наразі Кримінальний процесуальний кодекс України налічує декілька способів захисту права власності особи, яке було порушено під час здійснення кримінального провадження. Серед них: можливість оскарження рішень, дій та бездіяльності слідчих органів прокурору вищого рівня, суду та поза процесуальним установам й організаціям, як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (Омбудсман). Проте розгалуженість та неузгодженість зазначених способів захисту прав особи у кримінальному провадженні врешті призводить до тривалого, а іноді й безуспішного, процесу з відновлення порушених конвенційних прав. Крім того, відсутність єдності між передбаченими способами захисту права власності дезорієнтує учасників кримінального провадження, права яких було порушено, адже вичерпність переліку підстав для оскарження на різних стадіях кримінального процесу призводить до неможливості подати скаргу на ті рішення, дії та бездіяльність слідчих органів, які хоч і не передбачені КПК України, втім є протиправними і наразі грубо порушують конвенційні права такої особи. З огляду на викладене, питання визначення конвенційного механізму захисту права власності особи у кримінальному провадженні не втрачає своєї актуальності та потребує подальшої наукової розробки.

Ключові слова: конвенційний механізм захисту прав особи, кримінальне провадження, право власності, обмеження права власності, способи захисту права власності у кримінальному провадженні.

Yakovykh Yevhen. Elements of the conventional mechanism for the protection of property rights in criminal proceedings

This article discloses the terminological-conceptual apparatus and content of the conventional mechanism for the protection of a person's property rights in criminal proceedings based on the analysis of its key elements (substantive-legal and procedural-legal components). In connection with the rapid pace of development of international convention law, the national legislation of the member states of the Convention on the Protection of Rights and Fundamental Freedoms requires legal coordination, in particular in the field of protection of human rights and freedoms in criminal proceedings. Ukraine is no exception. Thus, at present, the Criminal Procedure Code of Ukraine includes several ways to protect the property rights of a person, which has been violated during criminal proceedings. Among them: the possibility of appealing the decisions, actions and inaction of investigative bodies to a higher-level prosecutor, a court, and non-procedural institutions and organizations, such as the Human Rights Commissioner of the Verkhovna Rada

of Ukraine (Ombudsman). However, the ramifications and inconsistencies of the specified methods of protecting individual rights in criminal proceedings ultimately lead to a long, and sometimes unsuccessful, process of restoring violated convention rights. In addition, the lack of unity between the provided methods of protection of property rights disorients the participants in criminal proceedings, whose rights have been violated, because the exhaustiveness of the list of grounds for appeal at various stages of the criminal process leads to the impossibility of filing a complaint against those decisions, actions and inaction of investigative bodies that, although not provided for by the Code of Civil Procedure of Ukraine, however, they are illegal and currently grossly violate the conventional rights of such a person. In view of the above, the issue of determining the conventional mechanism for the protection of a person's property rights in criminal proceedings does not lose its relevance and requires further scientific development.

Key words: the conventional mechanism for the protection of individual rights, criminal proceedings, property rights, restrictions on property rights, methods of protection of property rights in criminal proceedings.

Постановка проблеми. З моменту ратифікації Конвенції про захист прав та основоположних свобод (1997 р.) (далі – Конвенція) Україна як держава-учасниця взяла на себе зобов'язання гарантувати кожній особі, яка перебуває під її юрисдикцією, реалізацію та захист конвенційних прав і свобод людини та громадянина. Зміст таких гарантій полягає в тому, що держава здійснює захист конвенційних прав особи в рамках національної правової процедури з урахуванням міжнародних стандартів та досвіду міжнародних правових інституцій. У зв'язку з цим визначення термінологічно-понятійного апарату та ключових елементів конвенційного механізму захисту прав особи на національному рівні є важливим кроком у формуванні дієвої моделі захисту конвенційних прав і свобод людини. Наразі одним з найбільш поширених порушень прав людини і громадянина, що гарантовані Конвенцією, є протиправне та непропорційне втручання органів державної влади у право власності особи під час здійснення кримінального провадження. У зв'язку з цим, визначення змісту конвенційного механізму захисту права власності особи у кримінальному провадженні досі не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковою розробкою питань, пов'язаних із теоретико-правовими та практичними проблемами конвенційного механізму захисту права власності особи у кримінальному провадженні займалися наступні правники: Онишко О. Б., Наливайко Л. Р., Степаненко К. В., Кучин-

ська О. П., Фулей Т. І., Бараннік Р. І., Шуміло І. А., Карпенко М. О., Вартовнік О. М., Соха С. С., Франков О. С., Куцкір Г. М. У напрацювання зазначених науковців сформульовано важливі положення про механізм захисту права власності у кримінальному провадженні, в основному на прикладі обмеження доступу до майна, тимчасового обмеження власників (володільців) у праві власності на їх майно, арешту майна, окремих аспектів повернення тимчасово вилученого майна тощо. При цьому визначення поняття та змісту механізму захисту права власності особи у кримінальному провадженні в науковій літературі подається досить опосередковано та фрагментарно.

У зв'язку з чим метою даної статті є теоретико-правове визначення і характеристика основних елементів конвенційного механізму захисту права власності особи у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, стаття 1 Першого Протоколу до Конвенції гарантує кожній фізичній та юридичній особі право на мирне володіння своїм майном. Уряди держав-членів Ради Європи, які підписали цей Протокол, передбачили, що жодна особа не може бути позбавлена своєї власності за винятком ситуацій, які зачіпають інтересів суспільства [1]. У будь-якому разі обмеження (позбавлення) власності можливе виключно на умовах, які передбачено законом та є усталеними (загальними) принципами міжнародного права. Фактично, зазначені положення Першого Протоколу виступають ключовим гаран-

том захисту права власності як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Найбільш дієвим механізмом захисту конвенційних прав особи в рамках міжнародного конвенційного механізму захисту прав прийнято вважати Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). З моменту заснування ЄСПЛ у 1959 році повноваження Суду, які були покладені в основу його діяльності, практично не змінились: здійснення розгляду скарг (індивідуальні та міждержавні) на порушення прав і свобод людини; визнання факту порушення Європейської конвенції, що має наслідком присудження потерпілому справедливої сатисфакції; офіційне тлумачення конвенційних положень та Протоколів до Конвенції; надання консультативних висновків за запитами Комітету Міністрів Ради Європи тощо.

Одним з найперспективніших напрямів роботи Суду є саме тлумачення положень Конвенції та її Протоколів, в тому числі з урахуванням обставин конкретної справи, оскільки такі роз'яснення адаптуються до темпів розвитку «живого» права. Розпочавши свою роботу ще у 1959 році ЄСПЛ вже сформував чималу базу судової практики, яка виступає своєрідним юридичним вказівником для національних правових органів та організацій кожної держави-учасниці Конвенції (органи судової влади; правоохоронні органи; комісії, комітети й інші організації, що здійснюють захист конвенційних прав особи). Так, тлумачення статті першої Першого Протоколу в контексті захисту права власності особи було здійснено ЄСПЛ у справі Маркс проти Бельгії (*Marckx v. Belgium*), заява №6833/74, рішення від 13.06.1979 року, в якому Суд зазначив: «Визнаючи, що кожен має право мирно володіти своїм майном, ст. 1 у своїй суті забезпечує право власності».

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України презюмує здійснення кримінального провадження на основі принципу верховенства права з урахуванням практики ЄСПЛ (частина 2 ст. 8 КПК України). Разом з цим, прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» здійснило помітний вплив

на застосування національними органами державної влади практики ЄСПЛ і положень Конвенції та Протоколів до неї в процесі своєї діяльності. Проаналізувавши ст. 4 згаданого Закону, можна стверджувати, що наразі в Україні практика ЄСПЛ має застосовуватися в судовій практиці, у законодавчій діяльності, в адміністративній практиці органів виконавчої влади, а також практиці правоохоронних органів та органів, які здійснюють кримінальне провадження [2].

Проте, окрім згаданих положень, національне законодавство України чітко не визначає, яким саме чином практика ЄСПЛ та норми Конвенції можуть виступати національним гарантом конвенційного механізму захисту прав особи у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим визначення основних елементів конвенційного механізму захисту прав особи у кримінальному провадженні набуває неабиякого значення, особливо в частині захисту права власності.

Так, з огляду на загально-теоретичні положення міжнародного права конвенційний механізм захисту прав особи – це цілісна система міжнародних (міждержавних) органів та організацій, а також форми і методи, які вони використовують у створенні та реалізації міжнародних стандартів прав і свобод людини та їх поновлення у разі порушення з боку держав [3, с. 114–115]. На національному рівні конвенційний механізм захисту прав особи є практичним уособленням міжнародної системи захисту прав і свобод людини, який функціонує у всіх сферах права – цивільне, кримінальне, адміністративне та інші. Зважаючи на це, під конвенційним механізмом захисту прав особи у кримінальному провадженні науковці розуміють систему національних органів та організацій, а також форми, методи і способи, які вони використовують у своїй діяльності, з метою належного захисту конвенційних прав особи під час здійснення кримінального провадження.

Конвенційний механізм захисту прав особи у кримінальному провадженні (за аналогією з міжнародним механізмом) складається з двох елементів – законо-

давча (нормативна) складова (матеріальне та процесуальне право) та інституційна складова (сукупність органів, які здійснюють захист порушених прав, та порядок звернення до них). Тож, логічно припустити, що система захисту права власності особи у кримінальному провадженні включає ті ж самі структурні елементи.

Нормативною складовою є сукупність норм національного та частково міжнародного права у сфері захисту права власності особи під час здійснення кримінального провадження, а саме:

– Конституція України. Так, ст. 41 Основного Закону визначає, що кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [4], за винятком примусового відчуження об'єктів права приватної власності, що здійснюється як виняток з мотивів суспільної необхідності, та конфіскації майна, яка провадиться виключно за рішенням суду. Вказані положення є нормами прямої дії, що означає їх безпосереднє застосування в будь-якому процесі.

– Рішення Конституційного суду України виконують функцію, пов'язану з вирішенням питання про конституційність чи неконституційність нормативних правових актів, зокрема й міжнародних. Так, Конституційний Суд України у своєму рішенні від 11 червня 2003 року № 11-рп/2003 відзначив, що правовий статус суб'єктів права різних форм власності ґрунтується на єдиних конституційних принципах. Разом з тим правовий статус кожного з них має особливості, що і характеризують того чи іншого суб'єкта права власності як такого. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності як у тому, що є загальним для них, так і в його особливостях відповідно до законів, дія яких на них поширюється [5].

– Кодифіковані нормативні акти, які узагальнюють та систематизують норми права, і є регуляторами певної групи суспільних відносин. У сфері захисту права власності доречно виокремити Цивільний кодекс України (2003 р.), Кримінальний кодекс України (2001 р.) та Кримінальний процесуальний кодекс України (2012 р.). Зокрема,

в КПК України унормовано механізми обмеження (позбавлення) особи права власності на майно при застосуванні певних процесуальних заходів, а саме: тимчасовому вилученні майна (Глава 16), арешті майна (Глава 17), розшуку, арешті й конфіскації майна (ст. 568 КПК України), конфіскації майна (ст. 100 КПК України) тощо.

– Закони України, в тому числі ті, що є основою правової діяльності державних органів, які здійснюють захист порушених прав особи: ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури та суду», ЗУ «Про Бюро економічної безпеки», ЗУ «Про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру», ЗУ «Про Державне бюро розслідувань», ЗУ «Про прокуратуру», ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» тощо. Одним із завдань, що покладається на перелічені вище органи, безумовно, є захист від порушення прав, однак уповноваженими особами цих же органів (і не тільки) можуть здійснюватися необхідні для кримінального провадження обмеження (при дотриманні встановлених законом підстав з урахуванням умов і процесуального порядку реалізації, в іншому випадку ті ж самі органи можуть здійснювати не обмеження, а порушення прав). До даної категорії також належать закони України, які визначають основи діяльності органів та інституцій, завданнями яких є захист порушених конвенційних прав особи, зокрема, ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

– Національна судова практика, яка може виступати своєрідним роз'ясненням щодо застосування норм матеріального та процесуального права у конкретних правовідносинах та виражена у формі постанов Верховного Суду.

– Практика ЄСПЛ. Положення Конвенції та, зокрема, Першого Протоколу до неї розширено тлумачаться ЄСПЛ у його рішеннях за індивідуальними скаргами осіб, право власності яких було порушено на національному рівні під час здійснення кримінального провадження. У зв'язку з цим використання практики ЄСПЛ під час досудового роз-

слідкування та судового розгляду здійснює попередження необґрунтованого втручання у право власності учасників кримінального провадження та у разі необхідності сприяє його поновленню. Наприклад, факт порушення права власності особи ЄСПЛ було констатовано у наступних справах: *Sporrong and Lönnroth v. Sweden* рішення від 23.09.1982 р., рішення від 18.12.1984 р.; *Brumărescu v. Romania* рішення 28.10.1999 р.; «Новоселецький проти України» рішення від 22 лютого 2005 року тощо.

Отже, нормативна складова конвенційного механізму захисту права власності особи у кримінальному провадженні є базою для здійснення ефективного захисту права власності особи у кримінальному провадженні.

Інституційною складовою конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні є сукупність органів, які здійснюють захист порушених конвенційних прав особи, та порядок звернення до них. Умовно, такі органи можна поділити на: 1) правоохоронні органи (в тому числі органи досудового розслідування (наприклад, Державне бюро розслідувань), органи прокуратури, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури тощо); 2) судові органи (суди загальної юрисдикції, спеціалізовані (наприклад, ВАКС) апеляційної та касаційної інстанцій); 3) інституційні органи (Уповноважений Верховної Ради з прав людини, Всеукраїнський комітет захисту прав людини тощо). Компетенція та діяльність наведених вище органів є абсолютно різною, проте їх об'єднує спільна мета, яка полягає в запобіганні порушенню конвенційних прав особи у кримінальному провадженні, в тому числі і права власності.

Проаналізувавши положення чинного КПК України можна стверджувати, що обмеження (позбавлення) права власності особи під час здійснення кримінального провадження можливе внаслідок проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а саме: тимчасовому доступі до речей і документів з можливістю їх вилучення (виїмки)

(Глава 15); тимчасовому вилученні майна (Глава 16); накладенні арешту на майно (Глава 17); проведенні обшуку, в ході якого можуть вилучатися речі (стаття 234); здійсненні огляду, в ході якого можливе вилучення предметів (стаття 237); обстеженні публічно недоступних місць (стаття 267). Наведена позиція достатньо активно підтримується в доктрині кримінального процесу (Г. М. Куцкір) [6].

Утім, захист від необґрунтованого порушення права власності можливий не на всіх стадіях кримінального процесу, а лише у визначених КПК України випадках та на відповідних підставах. За загальним правилом, на досудовому розслідуванні рішення/дії/бездіяльність слідчих органів, внаслідок яких було порушено право власності учасника кримінального провадження, можуть бути оскаржені в порядку ст.ст.303, 308 КПК України.

Згідно із ч. 1 ст. 303 КПК України оскарження рішення/дії/бездіяльність слідчих органів відбувається шляхом подання відповідної скарги слідчому судді. Така скарга подається протягом десяти днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії чи бездіяльності [7]. Зокрема, на досудовому розслідуванні може бути оскаржено неповернення тимчасово вилученого майна (вилучене за результатами проведення обшуку, огляду, затримання особи) згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а саме: у разі визнання вилучення майна безпідставним; у разі відмови у задоволенні клопотання про арешт такого майна; у разі порушення строків на подання відповідного клопотання згідно із ч. 5 ст. 171 КПК України; у разі порушення строків винесення ухвали про арешт майна відповідно до ч. 6 ст. 173 КПК України; у разі скасування арешту на майно; у разі, якщо це було визначено вироком суду в кримінальному провадженні відносно кримінального проступку.

У випадку, коли скарга вже подана до слідчого судді, а слідчий, прокурор чи дізнавач самостійно припинили дію чи бездіяльність та повернули тимчасово вилучене майно власнику (володільцю), провадження за такою скаргою підлягає закриттю на підставі ч. 2 ст. 305 КПК

України. Всі інші скарги на рішення, дії та бездіяльність слідчих органів можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді [7].

Серед іншого, КПК України передбачено процедуру оскарження прокурору вищого рівня недотримання слідчим, дізнавачем, прокурором розумних строків під час досудового розслідування. Наприклад, неповернення тимчасово вилученого майна власнику (законному володільцю) або не передання йому на відповідальне зберігання такого майна в порядку ч.1 п. 6 ст. 100 КПК України. Така скарга розглядається протягом трьох днів з дня її подання, і в разі її задоволення відповідному прокурору надаються вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень, які є обов'язковими до виконання. За результатами розгляду таких скарг відповідальні службові особи можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

Щодо ухвал слідчого судді про надання тимчасового доступу до речей і документів, а також про арешт майна, то у відповідності до ч. 1 ст. 309 КПК України вони можуть бути оскаржені до суду апеляційної інстанції під час досудового розслідування. Втім, цей перелік є вичерпним та не підлягає розширеному тлумаченню. Як альтернативу, законодавець в ч. 3 згаданої статті передбачив можливість учасникам кримінального провадження подати заперечення проти інших ухвал слідчого судді, які не підлягають оскарженню на досудовому розслідуванні, під час підготовчого провадження у суді. Зокрема, це можливість сторони захисту заперечити проти ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку, в результаті якого було безпідставно вилучено певне майно.

На жаль, КПК України не передбачає процесуальні наслідки оскарження за ч. 2 ст. 303 КПК України та ч. 3 ст. 309 КПК України та не визначає, які рішення може прийняти суд за результатами розгляду відповідних скарг та заперечень – що свідчить про формальність такого заходу та його непрактичність в частині відновлення пору-

шених конвенційних прав особи під час здійснення кримінального провадження.

В подальшому, вже після передачі обвинувального акту разом із матеріалами кримінального провадження до суду учасники такого кримінального провадження мають можливість стверджувати про недопустимість результатів проведених слідчими органами слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в процесі оцінки доказів. Так, обвинувачений та інші учасники кримінального провадження можуть виражати свої заперечення щодо протоколу обстеження публічно недоступних місць та проведених в ході такої негласної слідчої дії заходів: виготовлення копій чи зразків речей і документів; виявлених та вилучених зразків для дослідження під час досудового розслідування тощо. Такі докази можуть бути визнані судом недопустимими у разі встановлення дійсного порушення прав особи та порядку проведення слідчої дії згідно із ст. 87 КПК України.

Фактично стадія судового розгляду охоплює найширші можливості щодо формування внутрішнього переконання суду для здійснення подальшої оцінки доказів з урахуванням процесуальних порушень та недоліків досудового розслідування під час кримінального провадження. Саме на цьому етапі учасники кримінального провадження можуть посылатися на практику ЄСПЛ, яка слугуватиме вагомим аргументом та вказівником для судді під час оцінки доказів та правомірності дій сторони обвинувачення на досудовому розслідуванні. Так як в Україні діє триланкова судова система (місцеві суди, суди апеляційної та касаційної інстанції), то відповідно звернення до практики ЄСПЛ та перевірка правомірності дій усіх попередніх суб'єктів здійснення та розгляду кримінального провадження можливе на кожному етапі судового розгляду.

Окрім наведених способів захисту конвенційних прав особи, зокрема і права власності, особа, права якої було порушено під час здійснення кримінального провадження, має право звернутися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який здійснює свою діяль-

ність незалежно від органів державної влади та їх посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відмінняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод [8].

Порядок звернення до Уповноваженого врегульовано Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», прийнятого 23.12.1997 року, та Законом України «Про звернення громадян», прийнятого 02.10.1996 року. Так, кожна особа, права якої було порушено, має право звернутися до Уповноваженого письмовій формі протягом року з моменту порушення прав і свобод людини і громадянина, гарантовані Конвенцією та закріплені Конституцією України. У разі наявності виняткових обставин такий строк може бути продовжено, втім не більш як на рік. В даному випадку необхідно звернути увагу на те, що Уповноваженим не розглядаються скарги на про порушення прав і свобод, які є досудового або судового розгляду. Таким чином, скористатися таким способом захисту прав учасники кримінального провадження можуть лише після винесення рішення у судовій справі або закриття провадження за наявності відповідних підстав.

Отже, інституційна складова конвенційного механізму захисту права власності відображає, зокрема, й процедурні аспекти поновлення права власності осіб, яке було порушено під час здійснення кримінального провадження. Даний елемент конвенційного механізму не є досконалим з огляду на вичерпність підстав оскарження рішень, дій та бездіяльності слідчих органів та суду, в результаті діяльності яких було порушено право власності учасника кримінального провадження, у зв'язку з чим потребує нормативного врегулювання.

При чому таке врегулювання має здійснюватися комплексно. Мова йде про необхідність законодавчого визначення конвенційного механізму захисту прав особи у кримінальному провадженні (в тому числі відносно права власності) шляхом об'єднання існуючих наразі способів захисту прав в цілісну систему, яка сприятиме поновленню порушених прав особи та попереджуватиме інші конвенційні порушення прав людини і громадянина.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок даному напрямку. З огляду на те, що кримінальне процесуальне законодавство України відіграє ключову роль у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина на національному рівні, юридична спільнота постійно здійснює моніторинг й аналіз останніх тенденцій розвитку конвенційних прав і свобод людини, в тому числі на основі практики ЄСПЛ.

Отже, з урахуванням викладеного вище, надзвичайно важливими для науки та правозастосовної діяльності є визначення конвенційного механізму захисту права власності особи у кримінальному провадженні і встановлення його складових елементів. Так, конвенційний механізм захисту прав особи у кримінальному провадженні – це система національних органів та організацій, а також форми, методи і способи, які вони використовують у своїй діяльності, з метою належного захисту конвенційних прав особи під час здійснення кримінального провадження. Разом з цим, складовими елементами цього механізму, на нашу думку, є нормативна та інституційна складові.

Таке нормативне закріплення підвищить значимість існуючих способів захисту права власності у кримінальному процесі як для слідчих органів, так і для органів судової влади, що сприятиме піднесенню українського кримінального процесуального законодавства до європейського рівня захисту конвенційних прав особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : Протокол Ради Європи від 20.03.1952 р. : станом на 17 лип. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення 22.04.2024).

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення 22.04.2024).
3. Гураль П., Висоцький В. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. / ред. О. Онишко. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 540 с.
4. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 22.04.2024).
5. 4.3.14. Право власності. Конституційний Суд України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4314-pravo-vlasnosti> (дата звернення 22.04.2024).
6. Куцкір Г. М. Засада недоторканності права власності: поняття, зміст і реалізація у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2015. URL: <https://dspace.opua.edu.ua/items/94b6d5a0-2bc3-4e5d-9cf4-95503af42312> (дата звернення 22.04.2024).
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.04.2024).
8. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – Заявнику. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – Головна. URL: <https://ombudsman.gov.ua/application> (дата звернення 22.04.2024).

REFERENCES:

1. Protokol do Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Protocol to the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms], Protokol Rady Yevropy [Protocol of the Council of Europe]. (1997). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text [in Ukrainian].
2. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [On the implementation of decisions and application of the practice of the European Court of Human Rights]. (2012). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> [in Ukrainian].
3. Hural, P., & Vysotskyi, V. (2022). Mizhnarodnyi zakhyst prav liudyny [International protection of human rights]. O. Onishko (Ed.). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
4. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (1996). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
5. Sait Konstytutsiinyi Sud Ukrainy. «4.3.14. Pravo vlasnosti» [Site of Constitutional Court of Ukraine «4.3.14. The right of ownership»]. ccu.gov.ua. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4314-pravo-vlasnosti> [in Ukrainian].
6. Kutskir, H.M. (2015). Zasada nedotorkannosti prava vlasnosti: poniattia, zmist i realizatsiia u kryminalnomu provadzhenni [The principle of inviolability of property rights: concept, meaning and implementation in criminal proceedings]. Candidate`s thesis. Odesa: NU «OLA» [in Ukrainian].
7. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. (2012). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
8. Sait Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny «Zaiavnyku» [Site of Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights «For the appellant»]. ombudsman.gov.ua. Retrieved from <https://ombudsman.gov.ua/application> [in Ukrainian].

КИЇВСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 5

Коректура • Ирина Николаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Марина Сергіївна Михальченко

Підписано до друку: 04.07.2024 р.

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 15,58. Замов. № 0724/512. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.